

MEDIA SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATINING MAZMUN-MOHİYATI: TARIXIY MANBA VA ZAMONAVIY AXBOROT TAHLILI

**Nizomiy nomidagi, O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti,
Tarix fakulteti Milliy g‘oya ma‘naviyat asoslari va
huquq ta’limi yo‘nalishi, I-bosqich talabasi
Abduraxmonov Akbarjon**

Annotatsiya. Ushbu maqolada media savodxonlik va axborot madaniyati tushunchalari tarixiy manbashunoslik tamoyillari asosida tahlil qilinadi. Axborot asrida yoshlarda "axborot immuniteti"ni shakllantirish, ma'lumotlarning haqiqiylikini tekshirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik jihatlari yoritilgan.

Abstract. This article scientifically analyzes the concepts of media literacy and information culture based on the principles of historical source studies. It examines the pedagogical and social aspects of developing critical thinking, using fact-checking mechanisms, and strengthening "information immunity" among young people in the information society. The study also highlights the importance of historical source criticism methods in the modern media environment.

Аннотация

В данной статье научно анализируются понятия медиаграмотности и информационной культуры на основе принципов исторического источниковедения. Освещаются педагогические и социальные аспекты формирования критического мышления, использования механизмов фактчекинга и развития «информационного иммунитета» у молодежи в условиях информационного общества. Также раскрывается значение методов критики исторических источников в современном медиапространстве

Kalit so‘zlar: media savodxonlik, axborot madaniyati, tarixiy tanqid, fakt-cheking, manbashunoslik, raqamli jamiyat.

KEYWORDS: Media literacy, information culture, source studies, historical criticism, fact-checking, critical thinking, digital society, information immunity.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Медиаграмотность, информационная культура, источниковедение, историческая критика, фактчекинг, критическое мышление, цифровое общество, информационный иммунитет.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar taraqqiyoti sharoitida axborot inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. Internet tarmoqlari, ijtimoiy media platformalari va zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali har soniyada ulkan hajmdagi ma'lumotlar almashinuvi sodir bo'lmoqda. Biroq ushbu axborotlarning barchasi ham haqqoniy va ishonchli emas. Shu sababli media savodxonlik va axborot madaniyati masalasi zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tarixchi uchun manba qanchalik muhim bo'lsa, zamonaviy inson uchun media xabar ham shunchalik ahamiyatlidir. Chunki har qanday noto'g'ri yoki manipulyativ axborot jamiyat ongiga kuchli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tarix fanida qo'llaniladigan manbani tanqidiy tahlil qilish metodlari bugungi media makonida ham nihoyatda zarur hisoblanadi. Media savodxonlik — bu nafaqat axborotni o'qish yoki eshitish, balki uning kelib chiqishi, maqsadi va jamiyatga ta'sirini chuqur anglashdir.

Zamonaviy yoshlar ko'pincha internet va ijtimoiy tarmoqlardan cheklanmagan tarzda foydalanadi. Bu esa ularning turli yolg'on xabarlar, manipulyatsiyalar va axborot xurujlariga duch kelish ehtimolini oshiradi. Shu sababli yosh avlodda "axborot immuniteti"ni shakllantirish, ularni mustaqil va tanqidiy fikrlashga o'rgatish bugungi kunning dolzarb pedagogik vazifalaridan biridir.

Media savodxonlik — tarixchi nigohida

Media savodxonlikni o'rganishda tarix fanidagi manbashunoslik tamoyillari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Tarixchilar har qanday tarixiy hujjatni o'rganishda avvalo uning muallifi, yaratilish davri, maqsadi va ishonchlilik darajasini aniqlashga harakat qiladilar. Xuddi shu yondashuv zamonaviy media makonda ham qo'llanilishi lozim.

Bugungi internet tarmog'ida tarqalayotgan axborotlar orasida manipulyativ xabarlar, soxta ma'lumotlar va turli propaganda vositalari ko'payib bormoqda. Shu bois media savodxonlik insondan har bir xabarga tanqidiy yondashishni talab qiladi. Masalan, biror xabarni o'qiganda quyidagi savollar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Axborotning asl manbasi kim?
- Ushbu ma'lumot qanday maqsadda tarqatilgan?
- Xabarda fakt va shaxsiy talqin bir-biridan ajratilganmi?

- Ushbu ma'lumot boshqa manbalar bilan tasdiqlanadimi?
Tarix fanida "ichki va tashqi tanqid" metodlari mavjud bo'lib, ular hujjatning haqqoniyligini tekshirishga xizmat qiladi. Media savodxonlikda ham aynan shu tamoyillar asosida fakt-cheking jarayoni amalga oshiriladi. Bu esa insonni yolg'on axborot ta'siridan himoya qiladi.
Jan Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, insonning tanqidiy fikrlashi mantiqiy tafakkur bilan chambarchas bog'liqdir. Demak, media savodxonlik nafaqat texnologik bilim, balki intellektual va tafakkur madaniyatining ham muhim ko'rsatkichidir.

Pedagogik yondashuv va amaliyot

Ta'lim tizimida media savodxonlikni shakllantirish yoshlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tarix fanida turli manbalarni solishtirish va tahlil qilish o'quvchilarda axborotni chuqur anglash ko'nikmasini shakllantiradi.

L.S. Vygotskiy ta'limning ijtimoiy xarakterini alohida ta'kidlab, o'quvchi bilimni muloqot va hamkorlik orqali samaraliroq o'zlashtirishini qayd etgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, media savodxonlikni rivojlantirishda guruhli muhokamalar, debatlar, tahliliy mashg'ulotlar va amaliy topshiriqlar muhim rol o'ynaydi.

Masalan, dars jarayonida bir voqea haqidagi ikki xil qarama-qarshi media xabarini taqqoslash orqali talabalar axborotni mustaqil tahlil qilishga o'rganadilar. Bu esa ularda tanqidiy fikrlash, xolis baholash va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar — multimedia vositalari, elektron platformalar va raqamli ta'lim resurslari media savodxonlikni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Chunki yoshlar ko'proq raqamli muhitda faoliyat olib borayotganligi sababli, ta'lim ham zamonaviy media vositalari bilan uyg'unlashishi zarur.

Quyida media savodxonlikni shakllantirish bo'yicha dars jarayonining namunaviy modeli keltiriladi:

Dars bosqichi	O'qituvchi va talaba faoliyati	Maqsad
Kirish	Bir voqea haqidagi ikki xil qarama-qarshi xabarni solishtirish.	Shubha va qiziqish uyg'otish.
Asosiy qism	Xabarning kelib chiqish manbasi va dalillarini tekshirish.	Tanqidiy fikrlashni o'stirish.
Yakun	"Bu xabar jamiyatga qanday ta'sir qiladi?" mavzusida xulosa yasash.	Fakt-cheking ko'nikmasini mustahkamlash.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, media savodxonlik va axborot madaniyati bugungi axborotlashgan jamiyatning muhim tarkibiy qismidir. Zamonaviy inson har qanday axborotni tanqidiy tahlil qila olishi, uning haqqoniyligini tekshirishi va manipulyativ ta'sirlardan himoyalana olishi zarur.

Tarix fanidagi manbashunoslik va tarixiy tanqid metodlari media savodxonlikni rivojlantirish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Chunki tarixchi singari zamonaviy inson ham har bir ma'lumotga shubha bilan qarashi, uni dalillar asosida tekshirishi va xolis xulosa chiqara olishi kerak.

Yosh avlodda axborot madaniyatini shakllantirish esa nafaqat ta'lim tizimining, balki jamiyatning ham dolzarb vazifalaridan biridir. Chunki media savodxon yoshlar — bu mustaqil fikrlaydigan, ma'naviy barkamol va axborot xurujlariga qarshi immunitetga ega avlod demakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Piaget, J. (1972). *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books.
2. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.
3. Davletshin, M.G. (2004). *Yosh davrlari va pedagogik psixologiya*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. G'oziyev, E. (1994). *Psixologiya*. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti.
5. Abduraxmonova, R.N. (2025). "Deiktik birliklarning lingvopragmatik tahlili". *Ilmiy maqolalar to'plami*, 177–182-betlar.

6. Potter, W.J. (2019). *Media Literacy*. California: Sage Publications.
7. Kellner, D., & Share, J. (2007). “Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education”. *Media Literacy: A Reader*, 3–23.